

AZƏRBAYJAN RESPUBLİKASININ YENİ İNZİBATİ HÜQUQUNA GİRİŞ

Mündərijat

I. Giriş

- 1. Sovet İttifaqı dönəmində və yeni qaydaların qüvvəyə minməsindən əvvəl inzibati hüquq*
- 2. Azərbaycanın yeni inzibati hüququ*
- 3. İnzibati hüququn məqsədi*
- 4. İnzibati hüququn qanunla tənzimlənməsi*
- 5. İnzibati hüququn tətbiq dairəsi*

II. Yeni inzibati hüququn əsas mahiyyəti

- 1. İnzibati hüququn prinsipləri*
  - a) Qanunilik prinsipi*
  - b) Bərabərlik prinsipi*
  - j) Vətəndaşın etimad hüququnun qorunması prinsipi*
  - ç) Mütənasiblik prinsipi*
- 2. İnzibati ijjraatın gedişi*
- 3. İnzibati orqanın diskresion səlahiyyəti*
  - a) Diskresion səlahiyyətin anlayışı və funksiyası*
  - b) Diskresion səlahiyyətin səhv həyata keçirilməsi*
  - j) Diskresion səlahiyyətin sıfıra bərabərləşdirilməsi*
- 4. İnzibati akt*
  - a) Anlayışı, məqsədi və növləri*
  - b) Qanuniliklə bağlı şərtlər*
  - j) İnzibati aktın qüvvəsi*

III. İnzibati aktlara və digər inzibati fəaliyyət növlərinə qarşı hüquqi müdafiə

- 1. İnzibati orqanda və inzibati məhkəmələrdə hüquqi müdafiə*

2. *İnzibati şikayət*
3. *Ümumi (publik)-hüquqi mübahisələr üzrə iddia*
  - a) *İnzibati işlər üzrə kollegiyaların səlahiyyətləri*
  - b) *İnzibati işlər üzrə məhkəmə prosesinin prinsipləri*
  - j) *Mübahisələndirmə haqqında iddia*
  - ç) *Məjburetmə haqqında iddia*
  - d) *Müəyyən hərəkəti etmək və müəyyən hərəkəti etməkdən çəkinməklə bağlı iddia*

IV. İnzibati aktın ijra edilməsi

V. Qanunsuz inzibati fəaliyyətə görə məsuliyyət

VI. Nətiyə

2007-ji ildə Azərbaycanda 2 qanun qüvvəyə minəjəkdir. Bu qanunlar ölkənin inzibati hüququnu köklü surətdə dəyişməklə yanaşı, dövlətlə vətəndaş arasındakı hüquq münasibətlərini tamamilə yeni bir müstəviyə gətirəjəkdir. Həmin qanunlar Azərbaycan Respublikasının «İnzibati ijraat haqqında» Qanunu və «İnzibati-Prosessual Məjəlləsi»dir. Birinci qanun konkret normalar vasitəsilə inzibati orqanqlarla təmsil olunan dövlətin vəzifələrini göstərməklə inzibati ijraatın prinsiplərini və gedişatını, eləjə də vətəndaşların hansı hüquqlara malik olmaları məsələlərini tənzimləyir. İnzibati-Prosessual Məjəllədə isə inzibati orqanların tədbirlərinə qarşı məhkəmə qaydasında müdafiənin şərtləri və gedişati nəzərdə tutulmuşdur.

Bu vəsaitdə¹ yeni inzibati hüquqla bağlı bir sıra mühüm məsələlər əksini tapmışdır. Məqsəd, Azərbaycan Respublikasının demokratik və hüquqi dövlət prinsiplərinə uyğun inkişafı üçün həddən artıq mühüm əhəmiyyət kəsb edən bu sahənin başa düşülməsini asanlaşdırmaqdır².

---

¹ 2006-çыл ной абр

² «İnzibati ijraat haqqında» Qanunun müddəalarını izahı üçün KT3 və ÇİЛЧ tərəfindən Azərbaycan dilində dərc etdirilmiş müəllifləri Səj j ad Kərimov və Künəş Vəlijeva olan kommentarları əsasında 2007-çиидә İnzibati-Prosessual Məçəllənin kommentarları асыны да дәрн етдирилmiş планлашдыр

I. Giriş

1. Sovet İttifaqı dönəmində və yeni qaydaların qüvvəyə minməsindən əvvəl inzibati hüquq

Yeni qanunların məziyyətləri barədə məlumat verilməzdən əvvəl keçmişə qısa bir nəzər salmaq lazımdır: Sovet İttifaqı dönəmində inzibati hüquq dedikdə, nə başa düşülürdü? Sovet İttifaqında inzibati hüquq qərb anlamında müstəqil bir hüquq sahəsi kimi mövjud deyildi. Bundan başqa, həmin vaxtlar inzibati məhkəmələr də fəaliyyət göstərmirdi. Ümumi İnzibati hüquq əsasən mürəjət və şikayətetmə hüququ, eləjə də inzibati xətalara hüququ ilə məhdudlaşır. Burada söhbət repressiv hüquqdan gedirdi ki, bu da dövlətin öz vətəndaşlarına qarşı tədbirlər görə bilməsi üçün əsas qismində çıxış edirdi. İnzibati hüquq vətəndaşın dövlət qarşısındakı vəzifələrini müəyyən edir və vətəndaşı dövlət hakimiyyətinin sadəjə bir obyekt kimi nəzərdə tuturdu. Bu zaman tətbiq olunan prosedur yalnız qismən tənzimlənmişdi; bundan başqa, vətəndaşın inzibati orqanların qərarlarına qarşı səmərəli hüquqi müdafiə imkanı yox idi.

Azərbaycan Respublikasında qanunvericiliyin hazırkı vəziyyəti bu tarixi durumu əks etdirir: yeni, inzibati orqanlardakı icraat qaydaları ayrı-ayrı qanunlardakı müxtəlif normalar və saysız-hesabsız normativ-hüquqi aktlarda yalnız səthi şəkildə tənzimlənmişdir. Bu sahədə vahid bir qanun olmadığı üçün müxtəlif inzibati orqanlarda bu münasibətləri tənzimləyən normalar çox fərqlidir. Hər bir dövlət orqanı vətəndaşlara münasibətdə icraat qaydalarını özü müəyyən edir. Əksər hallarda bu qaydalar dövlət orqanlarının deyil, vətəndaşların vəzifələrini tənzimləyir. Bundan əlavə, bu qaydalar həm də tez-tez dəyişir. Həmin qaydaların əksini tapdığı təlimatlar, əmrlər və digər sənədlər demək olar ki, heç vaxt dərij edilmir və vətəndaşlar bu barədə məlumat əldə edə bilmirlər. Vətəndaş üçün, bir qayda olaraq, telefon və ya digər rabitə vasitəsilə ərizələr və digər formulyarlar barədə məlumat əldə etmək və ya onu maraqlandıran digər suallara cavab almaq mümkün olmur. Bunun üçün o əksər hallarda özü şəxsən inzibati orqana getməli və ümid etməlidir ki, inzibati orqanın işçisi onu maraqlandıran sualları cavablandırmağa bilər və ya ümumiyyətlə, cavablandırmaq istəyəjək. Bu vəziyyət isə konstitusiyada əksini tapmış demokratik hüquqi dövlət prinsipləri ilə ziddiyyət təşkil edir.³

---

³ Мүг . ет, Азәрбај чан Республјкасы Конституциясының преамбуласывә 7-чим аддәси

2. Azərbaycanın yeni inzibati hüququ

Yeni inzibati hüquq, hüquqi dövlət prinsiplərinə zidd olan bu vəziyyəti dəyişdirmək məqsədi daşıyır. İnzibati icraat barədə hüquqi dövlətin tələblərinə cavab verən bu qaydalar demokratik bir dövlət üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Yalnız inzibati orqanların bütün prosedurlarına və qəbul etdiyi qərarlara şamil olunan vahid müddəaların müəyyən edilməsi ilə hüquqi təhlükəsizlik və bütün vətəndaşların bərabər hüquqluluğu təmin olunur.

Bu məqsədlə yeni inzibati hüquq hər şeydən əvvəl dövlətin vətəndaşlara münasibətdə vəzifələrini, eləcə də vətəndaşların dövlətə münasibətdə malik olduqları hüquqları tənzimləyir. Bu mənada burada söhbət konkretləşdirilmiş konstitusiya hüququndan gedir. Çünki bu hüquq sahəsi konstitusiyanın mühüm qaydalarına toxunmaqla, onların mənasını daha yaxından açıqlayır və təcrübədə tətbiqini asanlaşdırır. Belə ki, misal üçün, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-jı maddəsində əksini tapmış bərabərlik prinsipi qanun qarşısında bərabərlik hüququ kimi yalnız ümumi şəkildə nəzərdə tutulmuşdur. «İnzibati icraat haqqında» Qanunun 12-jı maddəsində bərabərlik prinsipi konkret olaraq açıqlanır: inzibati orqan eyni işlərə eyni, müxtəlif işlərə isə müxtəlif qaydada baxmalıdır.

Müasir inzibati hüquq inzibati orqan və vətəndaşın konstruktiv qarşılıqlı əməkdaşlığına yönəlir və bu məqsədlə inzibati orqana çevik fəaliyyət imkanı verir. O, preventiv qaydada və imkan daxilində, vətəndaşlarla əməkdaşlıq şəraitində yaranan sualları həll etməyə çalışır. Köhnə inzibati hüquqdan fərqli olaraq, yeni inzibati hüquq repressiv tədbirlərin tətbiqini o vaxt nəzərdə tutur ki, mübahisənin başqa yolla həlli mümkün olmasın. İnzibati orqanlar səmərəli fəaliyyət göstərməli olsalar da, onların qəbul etdiyi qərarlar yalnız minimal surətdə vətəndaşların hüquq və azadlıqlarına müdaxilə etməlidir. Məsələn, inzibati orqan tərəfindən vətəndaşa onun tikinti hüququnda nəzərdə tutulmuş tələblərə cavab verməyən evinin yenidən qurulması barədə verilən göstəriş, həmin evin dərhal sökülməsi barədə verilən göstərişə nisbətən vətəndaşın hüquqlarına daha yüngül müdaxilə edir. Beləliklə, həmin konkret halda inzibati orqanın evin sökülməsi barədə qərar verməsi qeyri-mütənasib və qanunsuz olardı.⁴

Lakin heç də bütün hallarda hər iki tərəfi qane edən həll variantlarına nail olmaq mümkün olmur. Belə olan halda inzibati orqan onun mövqeyinə görə zəruri hesab etdiyi

---

⁴ Müt. et, 17 və 67.1-çi maddələr (burada və nəvbəti səhifələrdə istinad edilən maddələr «İnzibati icraat haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun maddələridir)

birtərəfli göstərişlər verə bilər. Əgər vətəndaşın fikrinə, inzibati orqan onun hüquqlarına qanunsuz müdaxilə edirsə (məsələn, vətəndaşın tikdiyi evin tikinti hüququndakı müddəalara zidd olmamasına baxmayaraq, həmin tikintinin başqa jür aparılması barədə qərar qəbul edildikdə), onda hüquqi dövlətdə onun bu qərardan şikayət vermək imkanı da mövcud olmalıdır. Bu səbəbdən Azərbaycanın yeni inzibati iğraat hüququ inzibati orqanın daxilində onun qərarlarına qarşı inzibati şikayət formasında hüquqi müdafiənin şərtlərini tənzimləyir. Lakin vətəndaşın onun razı olmadığı tədbirə qarşı heç də inzibati orqanın özünə mürəjət etməsi zəruri deyil, belə ki, o, hüquqi müdafiə əldə etmək üçün birbaşa məhkəməyə də mürəjət edə bilər. Bununla bağlı müddəlar İnzibati-Prosessual Məjəllədə nəzərdə tutulmuşdur.

3. İnzibati hüququn məqsədi

İnzibati hüququn mahiyyətini dövlət orqanları ilə vətəndaşlar arasındakı münasibətlərin hüquqi dövlət prinsiplərinə uyğun qurulması təşkil edir. Onun məqsədi dövlətlə vətəndaş arasındakı labüd hakimiyyət fərqlərini tarazlamaqdır. İnzibati hüquq dövlət-vətəndaş münasibətində hüququn aliliyini təmin etməlidir. Yalnız ümumməjburi qaydaların müəyyən edilməsi ilə inzibati orqanların özbaşına fəaliyyətinin, yəni onun hakimiyyət səlahiyyətlərini rüşvət və ya ərizəçinin jəmiyyətdə malik olduğu nüfuz əsasında həyata keçirməsinin qarşısını almaq olar. Bu baxımdan inzibati hüquq, eyni zamanda, korrupsiyaya qarşı mübarizədə mühüm bir vasitə kimi çıxı edir və inzibati orqanlarla vətəndaşlar arasında etimada əsaslanan münasibətlərin qurulmasına yardım edir Bundan başqa, hüquqi dövlət prinsiplərinə javab verən inzibati hüquq vasitəsilə inzibati orqanlar üçün səmərəli fəaliyyət göstərməyə şərait yaradılır. Bu zaman əldə edilən nətiyə, yeni fəaliyyət göstərməyə qadir və şəffaf olan idarəçilik sisteminin yaradılması isə vətəndaşların xeyrinədir.

4. İnzibati hüququn qanunla tənzimlənməsi

İnzibati orqanların fəaliyyəti müxtəlif qanunlarla tənzimlənilir. İnzibati orqan müəyyən bir problemi həll etmək istədikdə, bir qayda olaraq, müxtəlif qanunların müddəalarını tətbiq

etməli olur. Yəni bu qanunlar inzibati orqan tərəfindən qəbul edilməli olan qərarın yalnız müəyyən aspektini tənzimləyir:

İnzibati hüququn sahələrindən asılı olmayaraq, ijrataın məzmunu və gedişatı barədə ümumi məsələlər artıq «İnzibati ijrata haqqında» qanunda tənzimlənmişdir. Tikinti hüququnda, polis hüququnda, istərsə də inzibati hüququn hər hansı bir digər sahəsində meydana çıxmasından asılı olmayaraq, aşağıdakı suallar daim mühüm əhəmiyyət kəsb edir:

- İjrata neçə başlayır?
- İjrata da kimlər iştirak edir?
- İjrata hansı ümumi prinsiplər şamil olunur?
- İjrata hansı tərkib hissələrindən ibarətdir?
- İnzibati orqanın sərənjamında hansı fəaliyyət formaları mövjuddur?
- İjrataın xərjlərini kim ödəyir?
- Vətəndaş inzibati orqanın fəaliyyətinə qarşı neçə müdafiə oluna bilər?

Konkret haldan asılı olaraq, xüsusi qanunlar da tətbiq oluna bilər. Bu qanunlar dövlət və vətəndaşların müvafiq sahə ilə bağlı hüquq və vəzifələrini nəzərdə tutmaqla həmin sahə ilə bağlı ətraflı qaydalar müəyyən edir və bununla da bütün iştirakçılar üçün zəruri şəffaflıq və hüquqi təhlükəsizliyi təmin edirlər. İnkişaf etmiş hüquqi dövlətlərdə bir çox sahələri tənzimləyən xüsusi qanunlar mövjuddur. Məsələn, polis haqqında, tikinti haqqında, sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında, ovçuluq haqqında və s. qanunlar. Azərbaycanda isə hələ ki, idarəetmənin bütün sahələri ilə bağlı ümumməjburi və zaman baxımından qeyri-məhdud qüvvəyə malik qanunlar qəbul olunmayıb. Bir çox məsələlər prezident sərənjamları, fərmanlar və ya inzibati orqanların yalnız öz daxilində mövjud olan təlimatlarla tənzimlənir. Bəzi sahələrdə müəyyən qaydalar artıq mövjud olsa da (məsələn, tikinti hüququ ilə bağlı «Şəhərsalma haqqında» Qanun), bunlar tez-tez fraqmental xarakter daşıyır və onları oxuduqda vətəndaşların hansı hüquq və vəzifələrə malik olmasını birmənalı olaraq başa düşmək olmur.

Məsələn, tikinti haqqında qanunda dəqiq olaraq konkret binanın harada və hansı şərtlər daxilində tikilə bilməsi müəyyən edilməlidir. Bir qayda olaraq, xüsusi qanunlarda hansı inzibati orqanın müəyyən məsələyə dair qərar qəbul etməli olması barədə müddəalar (məsələn, tikinti üçün ijazəni hansı yerli orqan verməlidir) da nəzərdə tutulur. Bəzən elə olur

ki, bir neçə xüsusi qanun eyni zamanda tətbiq oluna bilər. Məsələn, hər hansı bir kafenin açılması, bir qayda olaraq, həm sahibkarlıq hüququ, həm də tikinti hüququ ilə bağlı məsələlərə toxunur.

Təbii ki, müvafiq sahənin xüsusiyyətləri baxımından zəruri olduqda, xüsusi qanun inzibati icraatın gedişini «İnzibati icraat haqqında» qanunda nəzərdə tutulmuş müddəələrdən fərqli şəkildə də tənzimləyə bilər.⁵ Lakin fərqli qaydalar müəyyən edilməzsə, onda icraat «İnzibati icraat haqqında» qanunda nəzərdə tutulmuş müddəələrə müvafiq surətdə aparılır.

5. İnzibati hüququn tətbiq dairəsi

İnzibati orqan yuxarıda sadalanmış ümumi və xüsusi inzibati-hüquqi müddəələr əsasında vətəndaşa münasibətdə hər hansı bir sərənjam və ya ona ijasə verməklə fəaliyyət göstərir. Məsələn, tikinti idarəsi vətəndaşa onun istədiyi tikinti ijasəsini verərsə, yaxud polis vətəndaşları qanunsuz nümayişi dayandırmağa çağırırsa, onda onların fəaliyyətinin əsasını, bir qayda olaraq, maddi tikinti, polis və ya toplaşma hüququ, formal şərtlər baxımından isə ümumi inzibati icraat hüququ təşkil edir. Belə hallarda inzibati orqanın fəaliyyəti inzibati akt⁶ (məsələn, tikinti ijasəsinin verilməsi: nümayişi dayandırmaq çağırışı) və real akt (məsələn, nümayiş iştirakçılarını toplaşma yerini tərk etmələri üçün suvuran maşınlardan istifadə edilməsi) formasında təzahür edir.

Lakin elə hallar da olur ki, orada inzibati orqanla vətəndaş arasındakı münasibət yuxarıda göstərilən misallarda olduğu kimi, bir növ tabeçilik münasibəti qismində deyil, müəyyən mənada bərabər olur. Belə hallarda müvafiq hüquq münasibətinə inzibati hüququn deyil, xüsusi hüququn müddəaları tətbiq olunur. İnzibati orqanın özəl fəaliyyəti vətəndaşlar arasındakı münasibətlərə də şamil olunan mülki hüququn, xüsusilə Mülki Məjəllənin müddəaları ilə tənzimlənir. Bir qayda olaraq, bu kimi hallarda inzibati orqan fəaliyyət forması kimi mülki hüquq müqaviləsindən istifadə etməlidir. Buna tipik misal olaraq, idarələri avadanlıqla (ofis ləvazimatı, avtomobillər, torpaq sahələri, inzibati orqanların binaları) təmin etmək üçün inzibati orqanların fiziki şəxslərlə və müəssisələrlə alqı-satqı və ya kirayə, ijasə müqavilələri bağlamasını göstərmək olar. Göstərilən hallarda inzibati orqan hüquqi baxımdan özəl müəssisə qismində çıxış edir.

---

⁵ Мүг. ет, ганунун 3.3-чү м аддәси

⁶ Мүг. ет, Изибатиакты анлај шьвә функсий аларыи бағ льяағ да Ш14.

Qanunda birbaşa göstəriş olduğu hallarda da inzibati hüquq tətbiq olunmur. Məsələn, «İnzibati ijraat haqqında» qanunun 3.2-ji maddəsində nəzərdə tutulmuşdur ki, bu qanun inzibati orqanların jinayət təqibi üzrə jinayət-prosessual fəaliyyətinə, eləcə də inzibati xətalara dair işlər üzrə fəaliyyətinə şamil olunmur.

Deyilənlərdən belə bir nəticə çıxır ki, hər hansı bir konkret halda inzibati, yaxud mülki hüququn tətbiqi sualının javablandırılması üçün kimin fəaliyyət göstərdiyinin əhəmiyyəti yoxdur. Əsas məsələ qiymət verilməli olan halın predmet bağlılığıdır. «İnzibati ijraat haqqında» qanunun 3.1-ji maddəsinə əsasən bu qanunun tətbiq olunduğu inzibati orqanların anlayışı da müvafiq olaraq funksional başa düşülməlidir. Çünki qanunun 2.0.17-ji maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati orqanın hüquqi tərifinə əsasən, bu anlayış inzibati akt qəbul etmək səlahiyyəti ilə bağlıdır. Ümumi şəkildə qeyd etmək olar ki, hazırki hüquqi vəziyyətə əsasən inzibati orqanlara Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, ayrı-ayrı nazirliklər, dövlət komitələri və komissiyaları, onların yerli qurumları, eləcə də bələdiyyələr aiddir. Bununla yanaşı, qanuna əsasən müstəsna olaraq inzibati akt qəbul etmək və dövlət hakimiyyəti funksiyalarını yerinə yetirmək səlahiyyəti verilmiş xüsusi hüququn subyektləri olan fiziki və hüquqi şəxslər də inzibati orqan qismində çıxış edə bilərlər.⁸ Lakin sonda qeyd etmək lazımdır ki, hansı ijra hakimiyyəti orqanlarının «İnzibati ijraat haqqında» qanunda nəzərdə tutulan mənada gələcəkdə inzibati orqan qismində çıxış edəjəyi və inzibati akt qəbul etmək səlahiyyətinə malik olajağı «İnzibati orqanların təsnifatı haqqında» fərmandan asılı olajaqdır.⁹ «İnzibati ijraat haqqında» qanun məhz həmin orqanların fəaliyyətinə şamil olunajaq.¹⁰

II. Yeni inzibati hüququn əsas mahiyyəti

1. İnzibati hüququn prinsipləri

⁷ Bu tərəf müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti orqanları onların yerli (struktur) və digər qurumları bələdiyyələr habelə qanuna əsasən inzibati akt qəbul etmək səlahiyyəti verilməmiş hər hansı fəaliyyətə iştirak etməməsi hüququ inzibati orqan hesab olunur.

⁸ Məsələn, hazırda «Azərbaycan Hava Yolları (AZAL) aviakompaniyası» qanunla xüsusi hüququn subyektlərinə inzibati səlahiyyət verilməmiş və onların məqsətlərini təmin etmək, hər şeydən əvvəl dövlət idarəçiliyinin qarşısında duran vəzifələri yerinə yetirmək və bu subyektlərin müvafiq sahədəki kəmərlərindən istifadə etməklə məqsədlərinə çatmaq üçün Məsələn, Azərbaycanın avtomobil yollarında hərəkət təhlükəsizliyi və trafik mühitə vura bilməkləri zərər bahəyindən müntəzəm olaraq xüsusi hüququn müddəalarına əsasən təsis edilmiş hüquq iştirakçı olan Texniki Nəzarət Birliyinə tapşırıq verilir.

⁹ Maddə 3.1. və Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin «İnzibati ijraat haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi əsasında 28.12.2005-ci il tarixli fərmanının 1.4-cü bəndi

¹⁰ Mütəəssifliklə, maddə 1.1.

İnzibati hüquqda inzibati orqanların öz fəaliyyətləri çərçivəsində daim nəzərə almalı olduqları bir sıra prinsiplər mövjuddur. Burada söhbət, xüsusilə, qanunçuluq, bərabərlik, vətəndaşın idarəçiliyə olan etimadının qorunması və mütənasiblik prinsiplərindən gedir. Bu prinsiplər idarəçilik fəaliyyətinin şəffaf, ədalətli, proqnozlaşdırıla bilən və səmərəli olmasını təmin etməlidirlər. Bu fəaliyyət qanunda nəzərdə tutulan müddəalara cavab verməli və inzibati orqanın öz daxilində, yaxud məhkəmə vasitəsilə **hüquqa uyğunluq baxımından** yoxlanıla bilən olmalıdır. Çünki sadalanan prinsiplər vətəndaş üçün yalnız o zaman əhəmiyyət kəsb edir ki, o, hüquqlarının pozulması zamanı inzibati orqana qarşı müdafiə olunmaq imkanına malik olsun. Ona görə də hüquqi dövlətdə bu hüquqların qorunmasını yoxlamaq səlahiyyətinə malik müstəqil məhkəmələr mövjud olmalıdır. Konkret olaraq bu prinsiplərin məzmunu aşağıdakılardan ibarətdir:

a) Qanunçuluq prinsipi

Qanunçuluq prinsipi¹¹ inzibati orqanların fəaliyyətini qanunverijinin müəyyən etdiyi qaydalara bağlayır və eyni zamanda, bu yolla onların həmin qanunlara riayət etməsinin yoxlanılması səlahiyyətini öz aidiyyəti çərçivəsində inzibati məhkəmələrə həvalə edir. Qanunçuluq prinsipi 2 hissədən ibarətdir: qanunun aliliyi və qanunun qeyd-şerti prinsipi.

Qanunun aliliyi inzibati orqanların mövjud qanunlardan asılı olması deməkdir. Bu isə onu bildirir ki, inzibati orqan qanuna zidd olan hər hansı bir tədbir görə bilməz. Qanunun aliliyi prinsipi idarəçiliyin bütün sahələrinə qeyri-məhdud şəkildə və məjburi qaydada şamil olunur. Bu prinsip həm formal mənada qanuna, həm də maddi mənada qanunlara, yeni təlimatlara, prezidentin sərəncam və fərmanlarına bağlılığı ehtiva edir.

Qanunun qeyd-şerti prinsipinə əsasən, inzibati orqan yalnız o halda fəaliyyət göstərə bilər ki, ona bu səlahiyyət qanunla verilmiş olsun. Bu, hər şeydən əvvəl, əlverişsiz inzibati aktlara, yəni vətəndaşın hüquq və azadlıqlarına birbaşa müdaxilə edən inzibati tədbirlərə aiddir. Beləliklə, qanunun qeyd-şerti prinsipi qanunun aliliyi prinsipindən də irəli gedir. Çünki qanunun aliliyi prinsipi yalnız mövjud qanunların pozulmasını (neqativ mənada) qadağan edir. Qanunun qeyd-şerti prinsipi isə, ümumiyyətlə, inzibati orqanın fəaliyyət göstərə bilməsi üçün qanuni əsasın (pozitiv mənada) mövjud olmasını tələb edir. Ona görə də qanunun olmaması qanunun aliliyi prinsipinə əsasən deyil, məhz qanunun qeyd-şerti

---

¹¹ Мүг . ет, 11 вә 58.1-чим аддәләр

prinsipinə əsasən inzibati orqanların vətəndaşların hüquq və azadlıqlarına və ya mülkiyyətinə müdaxiləsini istisna edir (hüquq və azadlıqlara müdaxilə yalnız formal qanun əsasında ola bilər). Qanuni əsas dedikdə, mütləq parlamentin qəbul etdiyi hansısa bir formal mənada qanun başa düşülməməlidir. Yəni ümumi-müjərrəd bir qayda qismində qeyri-məhdud sayda şəxslərə və qeyri-məhdud xarakterli hallara şamil oluna bilən sırf maddi xarakterli ümumməjburi hüquq norması da qanuni əsas kimi çıxış edə bilər.

b) Bərabərlik prinsipi

Bərabərlik prinsipinə¹² müvafiq olaraq, inzibati orqanlar eyni işlərə eyni, müxtəlif işlərə müxtəlif qaydada baxmalıdırlar. Bərabərlik prinsipinə əsasən dövlətin vətəndaşlarla dərisinin rənginə, milliyyətinə, dininə, dilinə, jinsinə, mənsubiyyətinə, əmlak vəziyyətinə, xidməti vəziyyətinə, əqidəsinə və ya siyasi, həmkarlar ittifaqı və ya digər ijtimai təşkilatlara aid olduqlarına görə fərqli davranması qadağan edilir. İnzibati orqan istədiyi kimi fəaliyyət göstərə bilməz. Yəni, inzibati orqan eyni faktiki hallara malik olan işlərdə eyni qərarlar qəbul etməli və bu qərarı qəbul edərkən hər hansı bir şəxsin, məsələn, jəmiyyətdə müəyyən nüfuz sahibi olmasını deyil, yalnız hüquq və qanunu rəhbər tutmalıdır. Xüsusilə yuxarıda göstərilən meyarlar, yəni, misal üçün, din və ya jins əsasında fərqləndirilmə aparılması qadağandır.

j) Etimad hüququnun qorunması prinsipi

Hüquqi dövlət prinsiplərinə uyğun olan idarəçilik fəaliyyətinin növbəti bir prinsipi isə vətəndaşın inzibati orqanın fəaliyyətinə olan etimadının qorunması¹³ prinsipidir. Bu prinsip hüquqi və ya fiziki şəxslərin inzibati orqanların mövjud praktikasına olan etimadının qanunla qorunmasını təmin edir. Etimad hüququnun qorunması prinsipinə əsasən, inzibati orqanlar mövjud inzibati praktikaya uyğun hərəkət etməyə borjlıdurlar. Yalnız ijtimai maraqların tələb etdiyi hallarda eyni qaydada həyata keçirilən mövjud inzibati praktikadan imtina oluna bilər. Bu qayda ilə vətəndaşın onu gözləyən inzibati tədbirə hazır olması və ona etimad etməsi təmin olunmalıdır. Məsələn, əgər səlahiyyətli inzibati orqan təxminən 20 işdə oğurluğa görə məhkum olunmuş əjnəbini ölkədən çıxarmayıbsa (bunun üçün kifayət qədər

---

¹² Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-ci maddəsinin 12-ci bəndi.

¹³ Məg . et, 13-çü maddə.

hüquqi əsas mövjud olmasına baxmayaraq), onda həmin inzibati orqan oğurluğa görə məhkum olunmuş 21-ji əjnəbinin də ölkədən çıxarılması barədə qərar qəbul edə bilməz. İstisna yalnız o zaman mövjud ola bilər ki, inzibati orqan öz praktikasını dəyişmək üçün ijtimai maraqların bunu tələb etməsini əsas gətirsin. Mübahisə yaranan halda, bu əsasların həqiqətən də inandırıcı olmasını məhkəmə yoxlamalıdır.

Müəyyən inzibati aktın sonradan qəbul edilməsi və ya qəbul edilməməsi ilə bağlı səlahiyyətli inzibati orqanların vədlərinə, bəyanatlarına fiziki və ya hüquqi şəxslərin etimadının qorunması isə qanunla aşkar şəkildə tənzimlənmişdir.¹⁴ Lakin bu vədlər və bəyanatlar yalnız yazılı formada olduqda və vətəndaşın etimadı hüquqazidd hərəkətə əsaslanmadıqda¹⁵ etibarlı təminat sayılır.

ç) Mütənasiblik prinsipi

Qanunun tələbinə görə, inzibati orqanların fəaliyyəti mütənasib olmalıdır.¹⁶ Bu prinsipə müvafiq olaraq, fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqi statusuna (prinsipial hərəkət azadlığına) hər hansı müdaxiləni nəzərdə tutan tədbirlər inzibati orqanın güddüyü qanuni məqsədə mütənasib olmalı, həmin məqsədə çatmaq üçün öz məzmunu, yeri, vaxtı və əhatə etdiyi şəxslərin dairəsi baxımından zəruri və yararlı olmalıdır.

İnzibati orqanın hər hansı bir tədbirinin mütənasib olub-olmaması 3 meyar əsasında yoxlanılır: birincisi, vətəndaşın hüquqlarına müdaxilə edən tədbir inzibati orqan tərəfindən güdülməli məqsədə nail olmaq üçün uyğun olmalıdır. Hər hansı bir tədbir yalnız o halda uyğun hesab edilir ki, o, ümumiyyətlə, jəhd göstərilən nəticəyə çatmaq iqtidarında olsun. Bundan başqa, həmin tədbir konkret formada zəruri, yəni, ən yumşaq uyğun vasitə olmalıdır. Bu yalnız o vaxt baş verir ki, maraqlı şəxslərə və ijtimaiyyətə daha az zərər vuracaq digər uyğun vasitə mövjud olmasın. Sonunju meyar qismində tədbirin yararlı olub-olmaması yoxlanılmalıdır. Tədbir o vaxt yararlı hesab edilir ki, o, jəhd edilən nəticəyə qeyri-mütənasib olmasın. Bu meyar əsasında yoxlama çərçivəsində konkret şəxsin hüquq və azadlığı inzibati aktın qəbul edilməsini şərtləndirən ijtimai maraqlarla tarazlaşdırılmalıdır.

Mütənasiblik prinsipinin yoxlanılması aşağıdakı misal əsasında təsvir oluna bilər. Tutaq ki, inzibati orqan ətraf mühitə təsirinə zərərli təsirinə qarşısını almaq üçün fabrikin

---

¹⁴ Мүг . ет, 13.3-чү м аддә

¹⁵ 13.4 вә 13.5-чим аддәләр

¹⁶ 17-чим аддә

tüstü çıxan borusunun 4 metr artırılması barədə göstəriş verir. Bu göstəriş o halda uyğun hesab edilə bilər ki, həqiqətən də borunun artırılması ilə tüstünün zərərli təsirinin qarşısı alınsın. Bu tədbir o halda zəruri olardı ki, digər bir tədbir bundan daha az əlverişsiz olmasın (məsələn, tüstü çıxan borunun 2 metr artırılması və ya ujuz filter qurğusunun tikilməsi). Tədbir o vaxt yararlı hesab olunur ki, sözügedən müəssisə üçün yaranan xərjlər zərərli tullantıların qarşısının alınması məqsədi ilə müqayisədə qeyri-mütənasib olmasın. Sonunju məsələ hər bir konkret halda tarazlaşdırılmış bir qərarın çıxarılmasını ehtiva edir.

2. İnzibati ijrataın gedişi

İnzibati ijrata ya xidməti vəzifəsinə əsasən inzibati orqanın özü tərəfindən, ya da vətəndaşın ərizə ilə mürəjjəti əsasında başlayır.

İnzibati orqan daxil olmuş ərizəni həmin gün qeydiyyatata almalı və ən geji 3 gün müddətində ərizənin qeydiyyat tarixi və nömrəsi haqqında ərizəçiyə arayış verməyə və ya göndərməyə borjlıdur.¹⁷ Ərizənin forması və məzmunu ilə bağılı şərtlər qanunla ətraflı şəkildə tənzimlənməşdir.¹⁸ İnzibati orqan 3 gün müddətində ərizənin bu şərtlərə uyğun olub-olmamasını yoxlamalıdır.¹⁹ Başqa inzibati orqan səlahiyyətli olduqda, ərizənin daxil olduğı inzibati orqan ən geji 10 gün ərzində ərizəni həmin səlahiyyətli inzibati orqana göndərməlidir.²⁰

İnzibati orqanlar tərəfindən obyektiv qərarların qəbul ediləjjəyini təmin etmək və bununla da əhalinin inzibati orqana ola etimadını güjləndirmək üçün inzibati ijrata da yalnız işin nətiyyəsinde şəxsən maraqlı olmayan şəxslər iştirak edə bilər.²¹ İnzibati orqanın mənafeyini təmsil edən vəzifəli şəxs işdə iştirak edən maraqlı şəxs və ya onun nümayəndəsi ilə qohumluq əlaqəsindədirsə və ya əvvəllər qohumluq əlaqəsində olmuşdursa, yaxud işdə iştirak edən maraqlı şəxsin nümayəndəsi olduqda, yaxud özü və ya ailə üzvləri maraqlı şəxsə məxsus müəssisənin səhmləri və ya nizamnamə kapitalına sahib olduqda, eləjjə də vəzifəli şəxsin obyektivliyinə və ya qərəzsizliyinə şübhə doğuran yetərli başqa əsaslar olduqda, qanun belə bir marağın olması ehtimalından çıxış edir. İjrataın nətiyyəsinde xüsusi marağı olan vəzifəli şəxs təkjə vətəndaşın müvafiq tələbi

---

¹⁷ 31.1 və 31.2-çim addələp

¹⁸ Мүг . ет, 30-чу м addədəкисј аһы

¹⁹ 32.1-çim addə

²⁰ 33.1-çim addə

²¹ 42-çim addə

əsasında deyil, həm də öz təşəbbüsü ilə bu maraq barədə məlumat verməli və özü-özünə etiraz etməyə borjudur.

İnzibati orqan qəbul ediləcək qərarla bağlı işin faktiki hallarını özü qərəzsiz, tam və obyektiv araşdırmalıdır.²² Bu isə o deməkdir ki, o, qərarın qəbul edilməsi üçün bütün zəruri məlumatları bir yerə toplamalıdır. Prinsip etibarilə, inzibati orqanın qərar qəbul etməsi prosesində vətəndaşın iştirakı təmin olunmalıdır. Xüsusilə, onun dinlənilməsi üçün şərait yaradılmalı, yəni, inzibati orqan qərar üçün əhəmiyyət kəsb edən məsələlərlə bağlı onun mövqeyini bildirməsinə imkan yaratmalıdır.²³ İnzibati orqan təkjə vətəndaşın fikrini dinləməməli, həm də müəyyən məsələlərlə bağlı onunla fikir mübadiləsi aparmalı və lazım gəldikdə, qərarın özündə nə üçün onun fikri ilə razılaşmadığını təsvir etməlidir. Əgər inzibati orqan sanitariya-gigiyena qaydalarına riayət olunmaması səbəbindən restoranı bağlamaq istəyirsə, onda o, əvvəljə restoran sahibinin restoranda təmizliklə bağlı fikrini bildirməsinə şərait yaratmalıdır. Əgər inzibati orqan restoran sahibinin mövqeyini inandırıcı saymırsa, onda bunu aşkar şəkildə müəyyən etməli və yalnız bundan sonra müvafiq tədbir görməlidir. Əlbəttə, elə hallar olur ki, orada vətəndaşın dinlənilməsi praktiki baxımdan zəruri deyil və əvvəljədən heç bir məna kəsb etmir. Bu kimi hallarda qanun dinləmə vəzifəsini istisna edir.²⁴ Əgər vətəndaşın dinlənilməsi inzibati orqanın həyata keçirəjəyi tədbirin məqsədi ilə ziddiyyət təşkil edərsə, onda dinlənilmə praktiki baxımdan zəruri deyil. Məsələn, vergi yoxlaması məqsədilə aparılajaq hər hansı bir əməliyyat tədbiri barədə dinlənilmə vasitəsilə bir növ «elan vermək» əks nətiyə verə bilər. Çünki bu halda vətəndaş xəbərdarlıq edilərsə, o, sübutları asanlıqla məhv etmək imkanına malik ola bilər. Maraqlı şəxslərin tələblərinin tam təmin olunduğu inzibati aktın qəbul edilməsi nəzərdə tutulan halda da vətəndaşın dinlənilməsinin heç bir mənası yoxdur (məsələn, inzibati orqan vətəndaş tərəfindən ərizədə göstərilən formada tikintiyə ijjazə verdikdə). İnzibati orqan ərizənin və ya mürəjjətin qeydiyyatına alındığı vaxtdan ən geji 30 gün müddətində qərar qəbul etməlidir.²⁵

İnzibati orqan, bir qayda olaraq, inzibati akt²⁶ qəbul edilir ki, burada da konkret halla bağlı vətəndaşın hüquq və vəzifələri müəyyən olunur. Vətəndaş ijjazə ilə bağlı ərizə ilə mürəjjət edərsə, inzibati orqan ya arzu olunan ijjazəni verir, ya da ijjazə verilməsindən imtina edir. Lakin təbii ki, elə hallar da baş verə bilər ki, inzibati orqan işin hallarını araşdırdıqdan

²² 22 və 24-çü maddələr

²³ 21.1 və 21.2-çim maddələr

²⁴ 21.3-çü maddə

²⁵ 52.1-çim maddə. Konkret hallardan asanlıqla, bu müddət uzadıla da bilər lakin hər bir halda inzibati orqanın ümumi müddəti 90 gündən çox ola bilməz (maddə 52.5).

²⁶ Təfərrüatla bəğ ləvəjjətdə 114-çü maddəyə bəğ.

sonra, ümumiyyətlə, vətəndaşa birbaşa təsir edən heç bir qərar qəbul etməsin. Məsələn, əgər inzibati orqan sanitar-gigiyena tələblərinə cavab verməməsi səbəbindən müəyyən bir kafenin bağlanılmalı olub-olmaması məsələsini araşdırdıqda və bu araşdırma çərçivəsində kafenin bu tələblərə cavab verməsi nəticəsinə gəldikdə, o heç bir tədbir görməyəjək.

Vətəndaş həm bütün ijrata dövrü ərzində, həm də onun başa çatmasından sonra ona aid olan ijrata materialları ilə tanış olmaq hüququna malikdir.²⁷ Burada məqsəd, inzibati orqanın qəbul etdiyi qərarın əsasını təşkil edən məsələlərin vətəndaş üçün qaranlıq qalmasının qarşısını almaqdan ibarətdir. Bununla yanaşı, işin materialları ilə tanış olmaq hüququ inzibati ijrata şəffaflığına da xidmət edir. Yalnız vətəndaşın inzibati orqanın nəyə görə məhz müəyyən qərarı qəbul etməsi və bunu hansı faktların nəzərə alınması ilə etdiyini bilməsi halında vətəndaş ijrata qatıla və zərurət olduqda, inzibati orqanın tədbirinə qarşı səmərəli müdafiə oluna bilər. İnzibati orqan ijrata materialları ilə tanış olmaqla bağlı mürəjətə 3 gün müddətində baxmalıdır.²⁸

3. İnzibati orqanın diskresion səlahiyyəti

a) Diskresion səlahiyyətin anlayışı və funksiyası

Bəzi qanunlar müəyyən şərtlərin mövjudluğu halında inzibati orqanın hansı qərar qəbul etməli olmasını dəqiqliklə göstərir. Bu hallarda qanuna bağlı olan idarəetmədən söhbət gedir. Digər qanunlar isə bunun əksinə olaraq inzibati orqanlar üçün müəyyən diskresion səlahiyyət imkanları nəzərdə tutur. Belə olan halda inzibati orqan, qanunda nəzərdə tutulan faktiki halların mövjudluğu halında (bu zaman yoxlama daim əvvəljədən həyata keçirilməlidir!) müxtəlif imkanlar arasında seçim etməlidir. Beləliklə, qanunun norması inzibati orqan üçün konkret hüquqi nəticə nəzərdə tutulan hallarda olduğu kimi işin faktiki hallarından irəli gələn təkjə bir hüquqi nəticə nəzərdə tutmur. Əksinə, bu zaman inzibati orqan hüquqi nəticənin özü tərəfindən müəyyən olunması üçün səlahiyyətləndirilir ki, bu zaman ona iki və ya daha çox imkan təklif edilir və ya müəyyən hərəkət sferası göstərilir. Nəzərə almaq lazımdır ki, diskresion səlahiyyət qanunverijinin özü tərəfindən verilir. Ona görə də bu səlahiyyət konkret halda müvafiq qanun normasından irəli

---

²⁷ 25.1-çim addə

²⁸ 25.3-çü m addə

gəlməlidir. Qanunverijilik texnikası baxımından diskresion səlahiyyət, bir qayda olaraq, «bilər», «olar», «səlahiyyətinə malikdir» və s. sözləri ilə ifadə olunur.

Azərbaycan Respublikasında çoxlu idarəçilik sahələri qanunverijiliklə hələ tənzimlənməsələr də, hal-hazırda qüvvədə olan qanunverijilikdə diskresion səlahiyyətlər barədə müddəalara rast gəlmək mümkündür. Belə ki, «Əjnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi statusu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 26-ji maddəsinə müvafiq olaraq, əjnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər sözügedən qanunun müddəalarını pozduqları təqdirdə, onların Azərbaycanda qalma müddəti qısaldıla «bilər». «Aviasiya haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 7.4-jü maddəsinə müvafiq olaraq, müvafiq ijra hakimiyyəti orqanı zəruri hallarda dövlət maraqları nəzərə alınmaqla hava məkanının müəyyən hissələrində mülki hava uçuşlarını qadağan edə və ya məhdudlaşdırıla «bilər».

Bunun əksinə olaraq, qanunda «malı/məli» şəkilçisi ilə olan, eləcə də «verilməlidir», «(imtina oluna) bilməz» və s. kimi ifadələr istifadə edildiyi zaman qanuna bağlı idarəetmə mövjud olur və bu halda inzibati orqan qanunda nəzərdə tutulmuş müəyyən hərəkəti etməyə borjlıdur.

Diskresion səlahiyyət inzibati orqanın, ümumiyyətlə, müdaxilə edib-etməməsi və ya fəaliyyət göstərib-göstərməməsi (qərarla bağlı diskresion səlahiyyət), yaxud konkret halda mümkün və yol verilən *hansı* (seçimlə bağlı diskresion səlahiyyət) tədbirlərin görülməli olması ilə əlaqədar ola bilər. İnzibati orqan diskresion səlahiyyətin həyata keçirilməsi zamanı aşağıda hələ barələrində bəhs ediləjək prinsipləri nəzərə aldıqda, istənilən hüquqi nəticə qanuni və hüququayğun hesab edilir.

Qanunveriji tərəfindən diskresion səlahiyyətin nəzərdə tutulması inzibati orqana öz məsuliyyəti ilə qərar qəbul etmək səlahiyyəti vermək məqsədi daşıyır. Diskresion səlahiyyət hər şeydən əvvəl konkret halda ədalətə nail olunması məqsədlərinə xidmət edir. Bununla da inzibati orqan üçün, bir tərəfdən, qanunda nəzərdə tutulmuş məqsədlərin, digər tərəfdən isə konkret halın nəzərə alınması yolu ilə adekvat və ədalətli həll variantı tapmaq imkanı yaradılır.

b) Diskresion səlahiyyətin səhv həyata keçirilməsi

Qeyd etmək lazımdır ki, diskresion səlahiyyət inzibati orqan üçün heç də tam hərəkət azadlığı, yaxud istədiyi kimi davranmaq demək deyil. Yəni, diskresion səlahiyyət «sərbəst»

deyil, qanun əsasında «səlahiyyətə uyğun» həyata keçirilməlidir. Diskresion səlahiyyət verilmiş səlahiyyətin məqsədinə uyğun həyata keçirilməli və inzibati orqan bu səlahiyyətin qanunla nəzərdə tutulmuş hədlərinə riayət etməlidir.²⁹ İnzibati orqan qanunla nəzərdə tutulmuş bu müddəalara riayət etmədikdə, o, diskresion səlahiyyətləri «qüsurlu» həyata keçirir və bununla da hüquqazidd hərəkət edir. Diskresion səlahiyyətin qanunla müəyyən olunmuş hədlərinə riayət edilməsini yoxlamaq inzibati məhkəmələrin (inzibati mübahisələrə dair məhkəmə kollegiyalarının) vəzifəsidir. Lakin bu, heç də qəbul edilmiş qərarın məqsədəuyğunluğunun yoxlanılmasını ehtiva etmir. Bununla da məhkəmələr başqa bir qərarın daha məqsədəuyğun və ya daha praktik olacağını qiymətləndirməməlidirlər.

Ayrı-ayrılıqda götürüldükdə, diskresion səlahiyyətin inzibati orqanın qəbul etdiyi qərarın hüquqazidd olmasına səbəb olacaq aşağıdakı səhv həyata keçirilmə halları mümkündür.

Diskresion səlahiyyətin hədləri o vaxt aşılış hesab olunur ki, inzibati orqan, bu səlahiyyətin nəzərdə tutulduğu normada olmayan hüquqi nəticəni seçmiş olsun. Məsələn, rüsumun ödənilməsinə nəzərdə tutan aktlarda konkret bir inzibati məsələ ilə bağlı 5-10 manat arası rüsum nəzərdə tutulubsa və inzibati orqan buna görə 20 manat tələb edirsə, inzibati orqana verilmiş səlahiyyətin həddi aşılış hesab olunur.

Diskresion səlahiyyət o vaxt istifadə edilməmiş hesab olunur ki, inzibati orqan diqqətsizlikdən və ya yanlış olaraq məjburi hüquq normalarına əsasən fəaliyyət göstərmək (göstərməmək) öhdəliyi daşdığı hesab etmiş olsun və buna görə də ona verilmiş diskresion səlahiyyətdən ümumiyyətlə istifadə etməsin. İnzibati orqanın fəaliyyəti hətta onun diskresion səlahiyyətindən asılı olsa belə, o, hər bir konkret halda müdaxilənin məqsədəuyğunluğunu yoxlamalıdır. Aşağıdakı kazus vasitəsilə bu halı daha yaxşı təsvir etmək olar: Müəyyən bir vətəndaşın qonşusu adam dişləməyə meyilli olan it saxlayır. Həmin it vətəndaşı dəfələrlə qorxutmuş və hətta bir dəfə dişləmişdir. Vətəndaş polisdən qonşusuna qarşı tədbir görməyi (məsələn, onun üzərinə itin ağızına burunlaq taxmaq vəzifəsini qoymaq) xahiş edir. Müvafiq polis idarəsi isə həmin qonşuya qarşı ümumiyyətlə heç bir tədbir görmür. Çünki o, yanlış olaraq (qanunu düzgün başa düşməməsi səbəbindən) belə hesab edir ki, onun qonşuya qarşı hər hansı bir tədbir görmək səlahiyyəti yoxdur.³⁰

---

²⁹ 14.1 və 14.2-çim addələr

³⁰ Полси бу халда хансыләрләр дахилдә мүдәхилә едә билмәсивә ј а мүдәхилә етмәли олм асым әсәләси исә там ам иә баш а бир м әсәләдир

Diskresion səlahiyyət o vaxt səhv istifadə edilmiş hesab olunur ki, inzibati orqan müstəsna olaraq diskresion səlahiyyətin nəzərdə tutulduğu müddəaya əsaslanmasın. İnzibati orqan qanunda nəzərdə tutulan məqsədləri və ya diskresion səlahiyyətin həyata keçirilməsi üçün əhəmiyyət kəsb edən halları özünün gəldiyi nəticədə kifayət qədər nəzərə almadıqda, hesab edilir ki, inzibati orqan diskresion səlahiyyətdən səhv istifadə etmişdir. Bu mənada səhv istifadə dedikdə, şəxsiyyət və ya siyasi mənsubiyyətlə bağlı halların nəzərə alınması başa düşülür.

Nəhayət, insan və vətəndaş hüquqları və inzibati fəaliyyəti tənzimləyən ümumi prinsiplər, xüsusilə mütənəsiblik və bərabərlik prinsipi diskresion səlahiyyət üçün obyektiv məhdudiyətlər olmaqla yanaşı, onun həyata keçirilməsi zamanı nəzərə alınmalıdır. Onların nəzərə alınmaması diskresion səlahiyyət əsasında qəbul olunmuş qərarı qüsurlyu edir. Misal üçün, yerli vətəndaşla evlənmiş əjnəbinin ölkədən çıxarılması barədə diskresion səlahiyyət əsasında qərar qəbul olunan zaman Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının ailənin jəmiyyətin əsas özəyi kimi dövlətin xüsusi himayəsində olmasını nəzərdə tutan 17-ji maddəsinin 1-ji bəndi nəzərə alınmalıdır.

j) Diskresion səlahiyyətin sıfıra bərabərləşdirilməsi

Diskresion səlahiyyət inzibati orqanın müxtəlif fəaliyyət variantlarından (hüquqi nəticələrdən) birini seçmək imkanına malik olmasıdır. Bununla belə, konkret halda seçim imkanı *bir* alternativlə də məhdudlaşa bilər. Bu o halda baş verir ki, yalnız yeganə bir qərar diskresion səlahiyyətin düzgün həyata keçirilməsinin nəticəsi olsun. İnzibati orqan bu halda məhz həmin qərarı qəbul etmək öhdəliyi daşıyır. Belə hallarda söhbət «diskresion səlahiyyətin sıfıra bərabərləşdirilməsi»ndən gedir. Misal üçün, polis idarəsi diskresion səlahiyyət azadlığına malik olmasına baxmayaraq, müəyyən hallarda, xüsusilə də, mühüm hüquqi dəyərlərə təhlükə yarandığı hallarda müdaxilə etməyə *borjlyudur*. Vətəndaşın həyatı təhlükə altındadırsa, onda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 27-ji maddəsinə müvafiq olaraq qorunmalı olan yaşamaq hüququ polisin diskresion səlahiyyətini o dərəcədə məhdudlaşdırıla bilər ki, yalnız *bir* qərar *qanuni* ola bilər. Lakin diskresion səlahiyyətin sıfıra bərabərləşdirilməsi inzibati fəaliyyətin özünün də nəticəsi ola bilər. Bu, inzibati orqanın

vətəndaşa müəyyən tədbirlə bağlı ijasə verdiyi və ya uzunmüddətli, eyni olan inzibati praktikayla bağlı olduğu hallarda nəzərə çarpır.

4. İnzibati akt

a) Anlayışı, məqsədi və növləri

İnzibati akt inzibati orqanların vətəndaşlara münasibətdə istifadə etdiyi əsas fəaliyyət vasitəsidir. «İnzibati ijaat haqqında» Qanunun 2.0.2-ji maddəsinə əsasən, inzibati akt, «inzibati orqan tərəfindən ümumi (publik) hüquq sahəsinə aid olan müəyyən (konkret) məsələni nizama salmaq və ya həll etmək məqsədi ilə qəbul edilmiş və ünvanlandığı hüquqi və ya fiziki şəxs (şəxslər) üçün müəyyən hüquqi nəticələr yaradan qərar, sərənjam və ya digər növ hakimiyyət tədbiridir». Bu təriflə saysız-hesabsız inzibati tədbirlər, o cümlədən, mahiyyətinə görə biri-birindən fərqlənən tikintiyə ijasənin verilməsi, restoranın bağlanması barədə göstəriş verilməsi, hərbi xidmətə çağırış və ya isitmə qurğusunun tikintisinə verilən ijasə kimi tədbirlər əhatə olunur. Ümumi olaraq belə demək olar ki, inzibati akt konkret halla bağlı hər hansı bir fiziki və ya hüquqi şəxsə ünvanlanan inzibati qərardır. İnzibati aktın konkret halı tənzimləməsi əlaməti, onu qeyri-məhdud sayda hallara və şəxslərə şamil olunan qanundan fərqləndirir.

İnzibati akt vətəndaş üçün əlverişli və ya əlverişsiz təsirə malik ola bilər. Əlverişli inzibati akt vətəndaşın müəyyən bir hüquqa, yaxud hüquqi üstünlüyə malik olmasını müəyyən və ya təsdiq edir. Əlverişli inzibati aktlara misal olaraq, tikintiyə ijasənin verilməsi, hər hansı bir dövlət universitetinə qəbulu, yaxud əjzaxana işlətmək barədə ijasəni göstərmək olar. Bunun əksinə olaraq, əlverişsiz inzibati akt isə maraqlı şəxsə mənfi təsir göstərir. Bu təsir, inzibati orqanın həmin şəxsin hüquq və azadlıqlarına müdaxilə etməsi və ya onun ərizəsinə rədd cavabını verməsindən ibarət ola bilər. Prinsip etibarilə, hər hansı bir tələb və ya qadağanın nəzərdə tutulduğu bütün inzibati aktlar, yeni vətəndaşı müəyyən bir davranışa məjburlayan bütün göstərişlər əlverişsiz hesab olunur. Buna misal olaraq, polis sərənjamlarını³¹, müəyyən növ sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmağa qadağa qoyulması və ya tikintinin sökülməsi barədə göstəriş verilməsini göstərmək olar. Bununla yanaşı,

---

³¹ Бургај а һәм чинин полисин ишисинин ј олһәрәкәти шүрақчыылан конкрет шәхсә сахлам а шәрәсини верм әсидә аңддыр

əlverişsiz inzibati akt tikintiyə ijasə verilməsinə və ya dövlət təqaüdünün alınmasına dair ərizənin rədd edilməsi formasında da ola bilər.

Bəzi inzibati aktlar vətəndaşlara münasibətdə həm əlverişli, həm də əlverişsiz hüquqi təsir göstərir. Bu, misal üçün o zaman baş verir ki, dövlətin gördüyü hər hansı bir iş vətəndaş üçün eyni zamanda öhdəliyin yaranması ilə bağlı olsun, yaxud arzu edilən nətiyə tələb olunan həjmdə deyil, qismən əldə edilsin. Bəzi inzibati aktlar isə belə ikiqat təsire, eyni zamanda, müəyyən vətəndaş üçün əlverişli olub, digər vətəndaşa münasibətdə isə əlverişsiz olmaları ilə malik olurlar. Misal üçün, tikintiyə ijasənin verilməsi, ona dair ərizə ilə mürəjjət etmiş şəxsə əlverişli təsir göstərir. Çünki bu onun tikinti niyyətinin, məsələn, yaşayış evi tikilməsinin həyata keçirməsinə imkan yaradır. Lakin, eyni zamanda, həmin ijasə, konkret qonşu üçün əlverişsiz ola bilər, məsələn, yeni binanın tikilməsi ilə onların evlərində dənizə birbaşa baxış imkanı bağlana bilər.

b) Qanuniliklə bağlı şərtlər

İnzibati akt yalnız «İnzibati ijsaat haqqında» Qanunda əksini tapmış formal şərtləri yerinə yetirdikdə və məzmun baxımından qərarın qəbulu zamanı tətbiq olunan maddi hüquq normalarındakı şərtlərə cavab verdikdə, qanuni hesab olunur.³²

İnzibati akt məzmun baxımından kifayət qədər aydın və vətəndaş üçün anlaşılın olduğu hallarda, formal jəhətdən qanuni hesab edilir.³³ İnzibati akt, prinsipjə, yazılı formada qəbul edilməli³⁴ və bu zaman forma ilə bağlı müəyyən tələblərə cavab verməlidir. İnzibati aktda onu qəbul etmiş inzibati orqanın adı və həmin aktın ünvanlandığı şəxs göstərilməlidir. Bundan başqa, inzibati akt onu qəbul etmiş səlahiyyətli vəzifəli şəxs tərəfindən imzalanmalı³⁵ və həmin aktda ona qarşı mümkün hüquqi müdafiə vasitələri barədə məlumat əksini tapmalıdır.³⁶ Bu isə o deməkdir ki, inzibati akta qarşı yol verilən hüquqi müdafiə vasitələri, müddət və mürəjjət edilməli olan³⁷ inzibati orqan və ya məhkəmə barədə məlumat verilməlidir. Yazılı inzibati aktın həm də daim əsaslandırılmalı olması da mühüm əhəmiyyət kəsb edir, yəni inzibati orqan həmin inzibati aktda qərar üçün əhəmiyyət

---

³² Маддә 67.1

³³ Маддә 58.2

³⁴ Маддә 57.1

³⁵ Маддә 59.1.1 – 59.1.4

³⁶ Маддә 59.1.5

³⁷ Мүг. ет, тәфсиләтә бағлы башы.

daşıyan bütün faktiki və hüquqi halları təsvir etməlidir.³⁸ Bu qayda inzibati orqanın diskresion səlahiyyətlərdən istifadə etdiyi hallara xüsusən şamil olunur ki, həmin hallarda da inzibati orqan öz mülahizələrini dəqiq və aydın şəkildə əsaslandırmaq vəzifəsi daşıyır.³⁹ Hüquqi dövlətdə inzibati orqanın əsaslandırma vəzifəsini yerinə yetirməsinə böyük önəm verilir. Bu, əsaslandırma vasitəsilə öz qərarını faktiki və hüquqi baxımdan daha dərin götür-qoy etməyə məjburlu olan inzibati orqanın özünü yoxlaması ilə yanaşı, yalnız yazılı əsaslandırmaya müvafiq olaraq hüquqi müdafiə vasitələrinin uğurlu olub-olmayacağını qiymətləndirmək imkanına malik inzibati aktın ünvanlandığı şəxslərin maraqlarına da xidmət edir.

Yazılı forma qaydasından istisna, yazılı inzibati aktın təxirəsalma xarakterinə malik olduğu hallar üçün nəzərdə tutulmuşdur (məsələn, həmin inzibati aktla hər hansı bir təhlükənin qarşısı alınarsa və ya o, aradan qaldırılsa). Belə olan hallarda inzibati akt şifahi və ya digər anlaşılacaq bir formada da qəbul edilə bilər.⁴⁰ Lakin müəyyən hallarda həmin akt 5 gün müddətində yazılı formada təsbit edilməlidir.⁴¹

j) Inzibati aktın qüvvəsi

Inzibati akt qanuni olub-olmamasından asılı olmayaraq, bir qayda olaraq, vətəndaşa bu barədə məlumat verildiyi andan hüquqi qüvvəyə minir.⁴² Yəni, inzibati aktın qanuni olması ilə bağlı yuxarıda sadalanan formal şərtlərin mövjud olmaması və ya inzibati aktın əsaslandığı maddi hüququn səlahiyyətləndirici normasının olmaması səbəbindən inzibati aktın qanunsuz olduğu hallarda belə o, yenə də məjburi xarakter daşıyır və vətəndaş ona riayət etməlidir.⁴³

Əgər inzibati akt müəyyən edilmiş müddətdən sonra və ya mahiyyət üzrə uğursuz şəkildə mübahisələndirilərsə, onda hüquqi qüvvəyə minmiş inzibati akt məjburi xarakter daşıyır. Bu isə o deməkdir ki, belə olan hallarda inzibati akt qəti şəkildə hüquqi qüvvəyə

³⁸ 61.1 və 61.2-çim addələr istisnalara bəlgə maddə 61.5

³⁹ Maddə 61.3.

⁴⁰ Buna bəlgə nümünə gismində küçələrə kəsim əsində j olpolisin əlişarəsinikəstərmək olar

⁴¹ Müg. et, maddə 57.4.

⁴² Maddə 64.1

⁴³ Jалны там мүстəсна hallарда инзибатиакт түгүгиг үввөј ө минирвө буна мүвафқ олараг, белө инзибатиакта рөј өт олунм ам алдц. Бу, инзибатиакты хүсусиө чиддиг үсүрарө малж олдуғу hallарө аидди Г анунун 65.1-чи мөддөсində садаланан белө г үсүрарө мисал олараг, инзибати орғаны сөlahиј өтти олмамасыны вө ја ганунверчиј ө өсасөн инзибати орған үчүн нөзөрдө тулулуш мүөј ј өн рөсми сөнөд фрмасына рөј өт едил өм өсиникөстөrmөк олар. Белө актларг анун «етбарсы» инзибатиактадландыра

minir və hüquqazidd olmasına baxmayaraq belə, vətəndaş ona qarşı daha şikayətvermə mexanizminə malik olmur. Vətəndaş inzibati aktın məjburi hüquqi qüvvə əldə etməsini əngəlləmək və inzibati orqana münasibətdə öz hüquq və vəzifələrini tam və qəti şəkildə nizamlamaq istəyirsə, onda o, vaxtında yuxarı inzibati orqana⁴⁴ inzibati şikayətlə mürəjət etməli, yaxud məhkəmədə⁴⁵ həmin inzibati akta qarşı iddia qaldırmalıdır.

İnzibati orqanın mübahisələndirilməsi artıq mümkün olmayan və bununla da hüquqi qüvvəyə minmiş inzibati aktı yenidən ləğv edə bilib-bilməməsi və ya etməli olub-olmaması və ya bunun hansı şərtlər daxilində mümkün olması məsələsi bir qədər fərqli məsələdir. Bu zaman bir tərəfdən idarəçiliyin qanuniliyi və digər tərəfdən hüquqi təhlükəsizlik və etimad hüququnun qorunması prinsipləri arasında yaranan münaqişəni «İnzibati ijraat haqqında» Qanun inzibati aktın əlverişsiz və ya əlverişli xarakterə malik olması və onun qanuni, yaxud qanunsuz şəkildə qəbulundan asılı olaraq fərqli şəkildə həll edir:

Əgər söhbət qanunsuz *əlverişsiz* inzibati aktdan gedərsə, inzibati orqan həmin aktın formal baxımdan məjburi qüvvəyə malik olmasına baxmayaraq, onu ləğv etməlidir.⁴⁶ Əksinə, əgər əlverişsiz inzibati akt qanuni surətdə qəbul edilibsə, onda onun ləğvi məsələsi inzibati orqanın diskresion səlahiyyətinə aiddir.⁴⁷

Əlverişli inzibati akt isə (məsələn, tikintiyə verilən ijasə) yalnız çox məhdud şərtlər daxilində yenidən geri çağırıla bilər. İnzibati akt qanunsuzdursa, onda onun geri çağırılmasına yalnız maraqlı şəxsin inzibati aktın məzmununa olan etimadının qanunla qorunmadığı hallarda yol verilir. Belə etimadın mövjudluğunu qanunveriji o hallarda tanıyır ki, inzibati aktla maraqlı şəxsə pul vəsaitlərinin verilməsi⁴⁸ nəzərdə tutulsun və o, həmin vəsaitləri artıq xərjlədiyinə görə onları geri qaytarmaq iqtidarında olmasın.⁴⁹ Lakin inzibati akt jinayət əməli törədilməsi, səhv və ya təhrif olunmuş məlumatları əks etdirən sənədlərin təqdim olunması vasitəsilə qəbul edildikdə və ya üçüncü şəxslərin hüquq və ya maraqlarını pozduqda, maraqlı şəxs etimadın qorunması hüququna istinad edə bilməz.⁵⁰ Əgər əlverişli inzibati akt qanuni surətdə qəbul edilibsə, onda həmin aktın sonradan ləğv edilməsi o

---

⁴⁴ Маддә 73.

⁴⁵ Мүг. ет, *Изибати м үһаһисәлә рүзрә коллекј аларг аршында проседура даирада җада җыбашла*

⁴⁶ Маддә 67.3; Мисал *Изибати орған рүсүм өдөн им әси барәдә ганунвержида нәзәрдә тутулм уш рүсүм һәддини аһан изибати акт г әбуледир. Шкај әтвәрмә мүддәтикәчидән сонра изибати орған башга бир параләл ишә бағ ләсәһвини ашкарәдир*

⁴⁷ Маддә 68.1; белә бир һалы мөвчудлуғу о заман мүмкүн ола бир ки изибати акты әсасын тәшкил едән ганунун нормасы сонрадан ләғв едилм ишвә ј а дәј илдирли ишолсун.

⁴⁸ Мәсәлән, пенсия аны, субсидия аны вә ј а тәг аүдүн верли әси

⁴⁹ Маддә 67.5.

⁵⁰ Маддә 67.6-67.8

zaman mümkündür ki, qanunda göstərilmiş maddi əsaslar, xüsusilə də, inzibati aktın əsasını təşkil edən hüquqi və ya faktiki hallar dəyişmiş olsun və maraqlı şəxsin inzibati aktın məjburi qüvvəsinə olan etimadı bu aktın ləğvini şərtləndirən dövlət və ya ictimai maraqlardan üstün olmasın.⁵¹ Lakin bu halda inzibati orqan maraqlı şəxsə vurulmuş maddi ziyanı görə kompensasiya ödəmək vəzifəsi daşıya bilər.⁵² Məsələn, əgər tikinti idarəsi vətəndaşa ikimərtəbəli evin tikintisi üçün qanuni ijasə verərsə və sonra hüquqi vəziyyət dəyişərsə (yəni, qanunun dəyişməsi nəticəsində ijasənin verildiyi ərazidə yalnız birmərtəbəli evlərin tikintisi qanuni hesab edilərsə), onda inzibati orqan verdiyi ijasəni ləğv edə bilib-bilməməsi məsələsini yoxladıqda, ilk öncə, bu halın tikinti hüququ ilə bağlı hər-hansı bir xüsusi müddəada tənzimlənilib-tənzimlənmədiyini yoxlamalıdır. Əgər orada birbaşa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, onda «İnzibati ijasə haqqında» Qanunun qanuni inzibati aktların ləğvi məsələlərini tənzimləyən müddəalarına istinad etmək lazımdır.⁵³ Həmin müddəaya əsasən ləğvetmə barədə qərarın çıxarılması üçün tikinti sahibinin artıq tikinti işinə başlaması və buna görə onun bu inzibati aktın məjburi hüquqi qüvvəsinə olan etimadının xüsusilə qorunmalı olması mühüm əhəmiyyət kəsb edə bilər. İjasənin hüquqi qüvvəsinin saxlanması halında ictimai maraqlar üçün təhlükənin mövcud olması da müəyyən rol oynaya bilər. Bu zaman inzibati orqan bir-biri ilə ziddiyyət təşkil edən maraqları çox diqqətlə tarazlaşdırmalıdır. Tikinti sahibinin qorunmalı marağının mövcud olmasına baxmayaraq, verilmiş ijasə ləğv olunarsa, onda ona vurulmuş maddi ziyanı görə kompensasiya ödənilməlidir.

III. İnzibati aktlara və digər inzibati fəaliyyət növlərinə qarşı hüquqi müdafiə

1. İnzibati orqanda və inzibati məhkəmələrdə hüquqi müdafiə

Tez-tez ehtimal olunan hallar ki, vətəndaş inzibati orqanın qəbul etmiş olduğu inzibati aktla və ya onun verdiyi ərizənin rədd edilməsi və ya inzibati aktın qəbul edilməməsi ilə razı olmur. Hüquqi dövletdə belə hallarda inzibati orqanın qəbul etdiyi qərara qarşı vətəndaş müdafiəsiz vəziyyətdə qalmamalıdır, əksinə vətəndaş həmin akta qarşı hüquqi jəhətdən

---

⁵¹ Г а н у н и н з и б а т и а к т ы л ə ğ в и щ е р т ə р и н ə б а ğ л ь к о н к р е т о л а r ы м а д д ə 68.2- j ə б а х .

⁵² М а д д ə 68.5.

⁵³ М а д д ə 68.

müdafiə olunmaq imkanına malik olmalıdır. Vətəndaşın inzibati orqandan inzibati aktın qəbul edilməsi və ya edilməməsi ilə bağlı olmayan fəaliyyət göstərməsini tələb etdiyi hallarda da eyni qayda şamil olunur.

Gələcəkdə Azərbaycanı vətəndaşların inzibati orqanların fəaliyyətinə qarşı hüquqi müdafiəsi üçün iki imkan mövcud olacaqdır: onlar ya yuxarı inzibati orqana inzibati şikayətlə mürəjət edə, ya da inzibati orqanın qərarını məhkəmə qarşısında mübahisələndirə biləcəklər. Hər iki imkan vətəndaş üçün alternativ qaydada mövcuddur; yəni, vətəndaşlar inzibati orqanın tədbirini inzibati orqanın daxilində mübahisələndirmədən də birbaşa məhkəməyə mürəjət edə biləcəklər. Vətəndaş hər iki imkandan eyni zamanda istifadə edərsə, məhkəmə işinin üstün olması səbəbindən şikayət instansiyasında başlanmış işə xidməti vəzifə əsasında xitam verilir.⁵⁴ Gələcəkdə əhəlinin inzibati orqanların fəaliyyətinə müəyyən etimadı yaranarsa, onda şikayət instansiyasına inzibati şikayətlə mürəjətin məhkəmədə iddianın qaldırılması üçün ilkin şərt kimi müəyyən edilməsi barədə düşünmək olar. Bu qayda ilə bir tərəfdən inzibati orqanlara öz səhvlərini düzəltmək imkanı vermək, digər tərəfdən isə məhkəmələrin işini yüngülləşdirmək olardı.

2. İnzibati şikayət

İnzibati şikayətlə bağlı məsələlər «İnzibati işə qatılmaq haqqında» Qanunun 71-80-ji maddələrində tənzimlənmişdir. İnzibati şikayət, hüquqlarını və ya qanunla qorunan maraqlarını müdafiə etmək məqsədi ilə maraqlı şəxsin inzibati aktdan, inzibati aktın qəbul edilməsindən imtinadan və yaxud inzibati orqanın hərəkət və ya hərəkətsizliyindən subordinasiya baxımından yuxarı inzibati orqana yazılı mürəjətidir. Vətəndaş inzibati aktdan yuxarı inzibati orqana şikayət edərsə, bu, inzibati orqan tərəfindən həmin inzibati aktın iyrəsini dayandırmır.⁵⁵ Beləliklə, inzibati şikayət təxirəsalıjı qüvvəyə malik deyildir.⁵⁶

Vətəndaş şikayəti inzibati aktın qəbul olunmasından sonra 30 gün ərzində müvafiq şikayət instansiyasına verir.⁵⁷ İnzibati orqanın vətəndaşa onun malik olduğu hüquqi müdafiə vasitələri barədə məlumat vermədiyi hallarda isə, ayrı qayda şamil olunur. İnzibati aktın üçün jü şəxslərin, yəni onun ünvanlanmadığı şəxslərin qanunla qorunan maraqlarına

⁵⁴ Maddə 72.2.

⁵⁵ Maddə 76.1.

⁵⁶ Бунунла белә, шикәј эт инстансиј асыда им хидмәт ивәзифәсинә көрә инзибати актын ирәсын дај андә им асымә бағ лым әсәләниј охтам алдир м аддә 76.2.

⁵⁷ Maddə 73.1. инзибати актдан шикәј эт верим әсиимә бағ лым үддәт үзрү сәбәбдән бурәхиди да, м арағ лым шәхсин әрәсиәсәсында шикәј эт инстансиј асы һәм ин мүддәти бәрәпа етм әлдир м аддә 73.3.

müdaxilə etməsi halı da istisna təşkil edir. Hər iki halda şikayətvermə müddəti 6 aydır.⁵⁸ Müddətin əməl olunması ilə yanaşı, inzibati şikayət müxtəlif formal şərtlərə də cavab verməlidir. Şikayət yazılı formada olmalı və «İnzibati ijraat haqqında» Qanunun 74-jü maddəsinə müvafiq olaraq özündə müəyyən minimal məlumatları əks etdirməlidir (inzibati şikayətin ünvanlandığı inzibati orqanın adı və ünvanı; şikayəti verən şəxsin soyadı, adı, atasının adı, yaşayış yeri və ya olduğu yer (hüquqi şəxsin adı və hüquqi ünvanı), inzibati ijraatda prosesual vəziyyəti; barəsində şikayət verilən inzibati akt və ya hərəkət (hərəkətsizlik); şikayət verən şəxsin tələbi və tələbin əsasları; şikayətin tərtib edildiyi tarix; şikayəti verən şəxsin imzası).⁵⁹ Əgər şikayət bu formal tələblərə cavab verməzsə, onda inzibati orqan şikayətin həmin tələblərə uyğun olaraq düzəldilməsi üçün qısa müddət təyin edir.

İnzibati qaydada şikayət birbaşa və ya inzibati aktı qəbul etmiş inzibati orqan vasitəsilə şikayət instansiyasına təqdim edilir; inzibati orqan 3 gün müddətində həmin şikayəti şikayət instansiyasına göndərməyə borjlıdur.⁶⁰ Şikayət instansiyası şikayət daxil olduğu gündən 1 ay müddətində inzibati şikayətə baxmağa və mahiyyəti üzrə qərar qəbul etməyə borjlıdur.⁶¹ Bu zaman o, işə mahiyyəti üzrə və tam həjmdə baxmalı, eləcə də şikayət olunan aktın qanunauyğunluğunu və məqsədəuyğunluğunu araşdırmalıdır.⁶² İnzibati şikayətə baxdıqdan sonra şikayət instansiyası inzibati aktı dəyişdirmədən, inzibati şikayəti isə təmin etmədən saxlaya, inzibati aktı tamamilə və ya qismən ləğv edə və yeni inzibati akt qəbul edə və ya inzibati aktın məzmununu dəyişdirə bilər.⁶³

3. Ümumi (publik)-hüquqi mübahisələr üzrə iddia

a) İnzibati işlər üzrə kollegiyaların səlahiyyətləri

---

⁵⁸ Маддә 73.2.

⁵⁹ Мүг. ет, тәфсиләтләр 74.1 вә 74.2-чим аддәләрдә.

⁶⁰ Маддә 72.3.

⁶¹ Маддә 78.1; Бу мүддәтәрәндә гәрәрг әбуледили әдиждә, шикәј әтчим әһкәм әј ә мүрачигәтедә бир

⁶² Маддә 79.3.

⁶³ Маддә 80.

İnzibati məhkəmələrə verilmiş iddialara baxılması məsələləri İnzibati-Prosessual Məjəllədə⁶⁴ tənzimlənəjəkdir. Həmin Məjəllədə vətəndaşla inzibati orqan arasında yaranmış hüquqi mübahisələrə hansı şərtlər daxilində və hansı prosedur prinsiplərə uyğun baxılması məsələləri əksini tapmalıdır. Məjəllədə ikipilləli instansiya sistemi nəzərdə tutulmuşdur. Birinci instansiyada belə işlərə Apellyasiya Məhkəmələrinin müvafiq kollegiyaları və ya Ali Məhkəmənin müvafiq kollegiyası, ikinci instansiyada isə Ali Məhkəmə baxajaqdir.⁶⁵

Apellyasiya Məhkəmələrində və Ali Məhkəmədə yaradılması nəzərdə tutulan müvafiq kollegiyalar qanunla başqa məhkəmələrin səlahiyyətinə aid edilməyən bütün publik-hüquqi mübahisələrə baxajaqlar. Məjəllədə inzibati mübahisələrə dair işlər üzrə kollegiyaların yurisdiksiyasına aid olan 5 tipik və praktik baxımdan əhəmiyyət kəsb edən publik-hüquqi mübahisə növləri sadalanmışdır: 1) vətəndaşın inzibati orqanlar⁶⁶ tərəfindən qəbul edilmiş inzibati aktlara qarşı qaldırdığı iddialar; 2) inzibati aktı qəbul etməyə məjburetmə və ya inzibati orqanın hərəkətsizliyi ilə bağlı iddialar; 3) inzibati orqanın inzibati aktın qəbulu ilə bağlı olmayan və birbaşa vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını pozan qanunsuz müdaxilələrinə qarşı iddialar; 4) Konstitusiyaya Məhkəməsinin səlahiyyətinə aid olmayan hallarda normativ xarakterli aktlara qarşı iddialar; 5) dövlətin iddiaçının hüquqi dəyərlərinə ziyan vuran və maddi kompensasiya ödənilməsinə zəruri edən fəaliyyəti əsasında yaranan tələblərə görə iddialar. Nəhayət, yaradılacaq xüsusi kollegiyalar bələdiyyələrin özünüidarəetmə məsələləri üzrə nəzarət orqanlarının göstərişlərinə qarşı iddialarına və eləcə də nəzarət orqanlarının bələdiyyələrə qarşı qaldırdıqları iddialara baxmaq səlahiyyətinə malik olajaqlar.

b) İnzibati işlər üzrə məhkəmə prosesinin prinsipləri

İnzibati işlər üzrə kollegiyalar prinsip etibarilə şifahi ijrəatı həyata keçirdikdən sonra qərar qəbul edirlər. Bu ijrəat açıq həyata keçirilməlidir. Bu yolla ijtimaiyyətin məhkəmənin obyektivliyinə olan etimadı və ijtimaiyyət tərəfindən ədalət mühakiməsinin həyata

⁶⁴ Бу вәсаилін сонунчу редаксиясы заманы (2006-чы ил ној абр) Инзибати-Просессуал Мәчәллә һәлә ләј иһә шәклһндә мөвчуд иди Бу ләј иһәдә едиләчәк бир сәһә дәј ишкәжкәринәзәрә аларағ, мәһкәмә иһраатъбарәдә ј алһә гәһә мәлүм ат верилә әсивә мүвафәқ нормалара истинад едилә әсиндән иһ тина олунм асьнәзәрдә тутулм уцдур

⁶⁵ Арғы мөвчуд олан Апеллясия Мәһкәмәсинә әлавә оларағ Сумгај ыт Әли Бајрамлы Кәнчә вә Шәки шәһәрәриндә дә Апеллясия Мәһкәмәләриј арадычағ дңә

⁶⁶ Burada сәһбәт иһра һаким ијј әти оранлар ј ери өзүнү идарәетмә оранларывә ј а публик һүг уғ сәһәсиндә джәр фәживә һүг уғ ишәхсләрин һүг уғ вә вәзиләри барәдә гәрарг әбулетмәк сәләһијј әти верилм иш һүг уғ ивә ј а фәјишәхсләрдән сәһбәт кедир

keçirilməsinə nəzarəti təmin olunur. Məhkəmə ijlasının aşkarlığı o deməkdir ki, hər kəsin, xüsusilə proses iştirakçısı olmayan şəxslərin, misal üçün, curnalistlərin, əgər yerlə bağlı problem olmazsa, məhkəmə zalına buraxılmasına ijasə verilsin. Yalnız xüsusi şərtlər daxilində və məhkəmənin qərarı əsasında ijtimaıyyətin məhkəmə ijlası zalına buraxılmasına yol verilməyə bilər.

Hakimlər məhkəmə hakimiyyətinin həyata keçirilməsi çərçivəsində müstəqildir və müstəsna olaraq Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına tabedirlər. Hər hansı bir hüquqi mübahisə ilə əlaqədar hakimə təsir göstərilməsinə yol verilmir. Bu, xüsusilə, iiraatda tərəf qismində iştirak edən hər hansı bir dövlət orqanının göstərişlərinə və ya tövsiyələrinə aiddir. Məhkəmə bütün iiraat boyu tərəflərin eyni hüquq və vəzifələrə malik olmasının qərəzsiz şəkildə qayğısına qalmağa borjlıdur; hər şeydən əvvəl, o, tərəflər üçün işə tam münasibət bildirmək imkanı yaratmalıdır.

Mülki prosesdən fərqli olaraq inzibati işlər üzrə məhkəmə prosesində də jinayət prosesində olduğu kimi «obyektiv həqiqət» prinsipi mövjuddur. Bu o deməkdir ki, məhkəmə müvafiq işin faktiki hallarını vəzifə borjuna görə hərtərəfli araşdırmalıdır. Beləliklə, məhkəmə tərəflərin verdiyi vəsatət və təkliflərə, habelə onlar tərəfindən təqdim edilmiş sübutlara bağlı deyil. Əksinə, o öz təşəbbüsü əsasında şahidləri dindirə, mütəxəssislər jəlb edə və ya tərəflərdən əlavə məlumatların təqdim olunmasını tələb edə bilər və etməlidir. İnzibati orqanlar işin araşdırılması üçün zəruri olan bütün sənədləri məhkəməyə təqdim etməyə və rəsmi məlumatlar verməyə borjlıdurlar.

Səlahiyyətli məhkəməyə yazılı formada təqdim edilməli olan iddiada qanunla nəzərdə tutulmuş minimal məlumatlar, xüsusilə javabdeh, eləjə də iddia tələbinin predmeti barədə məlumatlar əksini tapmalıdır. Məhkəmə iddia tələbində nəzərdə tutulanlardan kənara çıxa bilməz. Lakin o, tələbin mətni ilə bağlı deyildir. Məhkəmə iddiaçının tələbini iddia ərizəsində nəzərdə tutulduğundan daha az təmin edə bilər. Əgər iddiaçı on mərtəbəli bir evin tikintisi üçün ijasə verilməsini tələb edərsə, məhkəmə (yalnız) bunun üçün hüquqi və faktiki şərtlər mövjud olduğu təqdirdə inzibati orqanın üzərinə doqquz mərtəbəli evin tikintisi üçün ijasə vermək öhdəliyi də qoya bilər. Lakin istənilən halda məhkəmə inzibati orqanın üzərinə on bir mərtəbəli evin tikintisi üçün ijasə vermək öhdəliyi qoya bilməz, çünki bu, artıq ərizədə ifadə olunmuş tələbdən kənara çıxılması demək olardı.

j) Mübahisələndirmə haqqında iddia

Mübahisələndirmə haqqında iddia vasitəsilə iddiaçı inzibati aktın ləğvini və ya dəyişdirilməsini tələb edə bilər. Mübahisələndirmə haqqında iddianın predmeti, bu iddianın qaldırılmasından əvvəl inzibati şikayətin verilib-verilməməsindən asılıdır. Əgər inzibati şikayət verilməmişdirsə, onda iddianın predmetini ilkin qəbul edilmiş inzibati akt təşkil edir. Əks halda, yəni inzibati şikayət verilmişdirsə, onda məhkəmə şikayət instansiyasının qəbul etdiyi inzibati aktla bağlı qərar qəbul edir. Mübahisələndirmə haqqında iddia vasitəsilə vətəndaş, misal üçün, binanın sökülməsi və ya restoranın bağlanması, yaxud hərbi xidmətə çağırış barədə qərarlara qarşı müdafiə oluna bilər.

İnzibati aktın qanunsuz olması və iddiaçının hüquqlarını pozması səbəbindən mübahisələndirmə haqqında iddia əsaslı olarsa, onda məhkəmə inzibati aktı və şikayət instansiyasının qəbul etdiyi qərarı ləğv edir.

ç) Məjburetmə haqqında iddia

Vətəndaş inzibati aktın qəbul edilməsini arzu edərsə, onda o, məjburetmə haqqında iddia qaldırmalıdır. Məjburetmə haqqında iddia iki halda qaldırıla bilər: 1) inzibati orqan vətəndaşın inzibati aktın qəbul edilməsinə dair ərizəsini rədd etdikdə; 2) inzibati orqan vətəndaşın barəsində ərizə ilə mürəjət etdiyi inzibati aktı qəbul etmədikdə. İkinci halda söhbət məjburetmə haqqında iddianın xüsusi növü kimi hərəkətsizliklə bağlı iddiadan gedir. Vətəndaş məjburetmə haqqında iddianı, məsələn, o vaxt qaldıra bilər ki, inzibati orqan, onun fikrinə, haqsız olaraq arzuolunan tikinti ijasəsini və ya barəsində ijasə alınması zəruri olan sahibkarlıq fəaliyyətinə (məsələn, dərman preparatlarının pərakəndə satışı) dair ijasəni verməkdən imtina etsin.

İnzibati aktın qəbulu ilə bağlı ərizənin rədd edilməsi, yaxud inzibati aktın qəbul edilməməsinin qanunsuzluğu səbəbindən iddiaçının hüquqları pozularsa, məhkəmə inzibati orqanın üzərinə vətəndaşın arzu etdiyi inzibati aktı qəbul etmək vəzifəsi qoyur. Yəni, məhkəmə özü inzibati akt qəbul etmir. Məhkəmə məsələ ilə bağlı yekun qərar qəbul edə bilməzsə, inzibati orqanın üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyini nəzərə almaqla iddiaçının ərizəsi ilə bağlı qərar qəbul etmək öhdəliyi qoyur. Əlbəttə, bu halda inzibati orqan iş üzrə öz qərarını qəbul edir, lakin o, öz qərarında məhkəmənin məsələ ilə bağlı mövqeyini nəzərə almalıdır.

d) Müəyyən hərəkəti etmək və ya müəyyən hərəkəti etməkdən çəkinməklə bağlı iddia

Müəyyən hərəkəti etməklə bağlı iddia ilə vətəndaş inzibati orqandan inzibati aktın qəbul edilməsinə yönəlməyən müəyyən hərəkətin edilməsini tələb edə bilər. Məsələn, vətəndaş müəyyən hərəkəti etməklə bağlı iddia əsasında mərkəzi küçədə yerləşən və tufandan sonra aldığı zədə nəticəsində onun evinin üstünə aşmaq təhlükəsi olan ağajın kəsilməsini tələb edə bilər. Müəyyən hərəkəti etməklə bağlı olan iddianın bir növü müəyyən hərəkəti etməkdən çəkinməklə bağlı olan iddiadır. Bu iddia növü vasitəsilə vətəndaş inzibati orqandan inzibati akt sayılmayan əlverişsiz hərəkətdən çəkinməyi, yaxud həmin hərəkəti təxirə salmağı tələb edə bilər. Məsələn, vətəndaş inzibati orqana qarşı dövlətə məxsus elektrik stansiyasının fəaliyyəti ilə əlaqədar zərərli təsirlərin onun yaşadığı əraziyə daxil olması və bununla da onun sağlamlığına ziyan vurulmasının məhdudlaşdırılmasına dair iddia qaldıra bilər.

IV. İnzibati aktın ijra edilməsi

Prinsipjə, inzibati akt onun ünvanlandığı fiziki və ya hüquqi şəxs üçün məjburiyədir. Əgər inzibati aktın ünvanlandığı şəxs onu könüllü qaydada ijra etməzsə, onda inzibati orqan (əlverişsiz) inzibati aktı inzibati qaydada, məjburi şəkildə ijra edə bilər. İnzibati aktın ijra edilməsi ilə bağlı məsələlər də «İnzibati ijrada haqqında» Qanunla tənzimlənir.⁶⁷ Lakin vətəndaşdan fərqli olaraq, inzibati orqan vətəndaşa qarşı tələblərini həyata keçirmək üçün dövlət məhkəmələrinə müraciət etməməlidir, o, bunu öz «qüvvəsi» hesabına da edə bilər.

İnzibati qaydada ijra üçün ümumi şərt ondan ibarətdir ki, inzibati orqan ijra üçün əsas yaratmış olsun; burada söhbət ijra sənədindən gedir. Həmin ijra sənədi inzibati aktın özüdür. Bununla da, inzibati akt inzibati qaydada ijra üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Çünki inzibati orqanın yalnız inzibati akt vasitəsilə inzibati-hüquqi tələbləri müəyyən etmək səlahiyyətinə malik olduğu hallarda və həmin səlahiyyətlər çərçivəsində inzibati qaydada ijraya müraciət edilir. Konkret halda o, inzibati akt qəbul etmək səlahiyyətinə malik olmazsa, onda vətəndaş kimi inzibati orqan da məhkəməyə müraciət etməli, ijra edilə bilən qətnamənin qəbuluna və onun iyrasına nail olmalıdır. Bu, xüsusilə, inzibati orqanın xüsusi

---

⁶⁷ 81-88-чим аддәләр

hüquqla bağlı tələblərinə aiddir (məsələn, inzibati orqanın hər hansı bir sahibkardan aldığı ofis ləvazimatının tədarük edilməsi tələbi ilə bağlı).

İjranın predmeti pul tələbi, müəyyən hərəkətləri etmək, müəyyən hərəkətlərə dözmək və ya müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinmək ola bilər. İnzibati orqanların özləri tərəfindən İjra edilə bilən tipik pul tələblərinə misal olaraq vergilər və ya rüsumları göstərmək olar. Müəyyən hərəkətləri etməklə bağlı İjra predmeti, misal üçün, qeyri-qanuni tikilmiş binanın sökülməsi ola bilər.

Pul tələblərinin ödənilməsi ilə bağlı inzibati aktların məjburi qaydada İjrası «Məhkəmə qərarlarının İjrası haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən həyata keçirilir. Bu halda tələbin İjraya yönəldilməsi üçün məhkəmə qərarının qəbul edilməsi tələb olunmur.⁶⁸

Əgər İjranın predmetini maraqlı şəxsin təkjə özünün deyil, hər bir şəxsin edə biləcəyi hərəkət təşkil edərsə, onda inzibati orqan həmin şəxsin hesabına bu hərəkətin edilməsini üçünjü şəxsə həvalə edə bilər. Misal üçün, yuxarıda göstərilən kazu da vətəndaş qanunsuz tikilmiş binanı özü sökməzsə, onda inzibati orqan bu işin görülməsini müvafiq müəssisəyə tapşıra bilər. Alternativ qismində inzibati orqan vətəndaşın etməli olduğu hərəkəti öz əməkdaşları vasitəsilə də İjra edə bilər.⁶⁹

Yox, əgər yalnız inzibati aktın ünvanlandığı şəxsin yerinə yetirə biləcəyi müəyyən hərəkətləri etmək, müəyyən hərəkətlərə dözmək və ya müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinmək öhdəliyi İjra olunmalıdırsa, onda bu İjranın hər hansı bir üçünjü şəxs və ya inzibati orqanın özü tərəfindən həyata keçirilməsi məsələsi mümkün deyildir. Belə hallarda inzibati orqan ya jərimə təyin edə⁷⁰, yaxud bilavasitə məjburetmdən⁷¹ istifadə edə bilər. Bu növ vəzifələrə misal olaraq hərbi xidmətə çağırış və ya gejə vaxtı sakitliyin pozulması qadağasını göstərmək olar ki, bunlar da yalnız inzibati aktın ünvanlandığı şəxslərin özləri tərəfindən İjra oluna bilər. Ona görə də belə məsələləri inzibati orqan, bir qayda olaraq, jərimə pulunun təyin edilməsi vasitəsilə həyata keçirəjəkdir. Bilavasitə məjburetmdən, bir qayda olaraq, polis hüququ ilə bağlı vəzifələrin pozulması zamanı istifadə edilir. Buna misal olaraq, avtomobilin İjazə verilməyən yerdə saxlanması zamanı oradan götürülməsini və ya suvuran maşınların köməyi ilə qanunsuz nümayişlərin dağıdılmasını göstərmək olar.

---

⁶⁸ Мүг . ет, тәфиатара бағлыг анунун 82-чим аддәси

⁶⁹ 84-чү маддә

⁷⁰ Маддә 85; Фәжишәхсләрүчүн чәрим әнин ми дарьшәрим алјјә ваһидини 3-40 мислирасындадә

⁷¹ Маддә 86; «Полс һаг г ыда» Г анунда нәзәрдә тутули уштәдбирәрдән истифәдә едилмәсинә ј олверидр

İjranın predmetini təşkil edən müəyyən hərəkətləri etmək, müəyyən hərəkətlərə dözmək və ya müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinmək məjburi qaydada həyata keçirilməlidir, onda bu barədə inzibati aktın ünvanlandığı şəxsə əvvəljədən yazılı formada xəbərdarlıq edilməli və inzibati aktdan irəli gələn vəzifələrin könüllü qaydada yerinə yetirilməsi üçün müddət təyin olunmalıdır. İnzibati aktda nəzərdə tutulan tədbirin ijrasının təjili xarakter daşdığı hallar bu qaydadan istisna təşkil edir.⁷²

V. Qanunsuz inzibati fəaliyyət üçün məsuliyyət

Vətəndaşın hüquqları dövlətin fəaliyyəti nətişində hüquqazidd qaydada pozularsa, onda vətəndaşın ona vurulmuş maddi ziyanın əvəzinin ödənilməsinə tələb etmək hüququ olmalıdır. Bunun özü də hüquqi dövlətin mühüm prinsiplərindən biridir.

Vətəndaşın dövlətə qarşı bu tələb hüququ «İnzibati ijraat haqqında» Qanunun 89-ju maddəsi ilə tənzimlənmişdir.⁷³ Bu tələbin yaranması üçün vəzifəli şəxsin hərəkətində təqsirin mövjud olması vəjib deyil, sadəjə, inzibati orqanın qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunlarına uyğun olmaması kifayət edir. Məsuliyyət daşıyan tərəf qismində şəxsən hüquqazidd fəaliyyət göstərən vəzifəli şəxsin deyil, dövlətin müəyyən olunmasında məqsəd ondan ibarətdir ki, vətəndaşın qarşısında öz vəzifələrini ijrə etmək iqtidarında olan subyekt olsun. Çünki vəzifəli şəxsin özünün məsuliyyət daşıyan tərəf qismində müəyyən edilməsi halında onun vətəndaşa dəymiş zərərin əvəzini ödəmək üçün maliyyə imkanının olmaması təhlükəsi mövjuddur.

Təbii ki, dövlət bu zərərin üzərində «oturmamaqda» maraqlıdır. Ona görə də qanunda vəzifəli şəxsə qarşı inzibati orqanın reqres iddia qaldırmaq imkanı nəzərdə tutulmuşdur.⁷⁴ Bunun üçün şərt, həmin vəzifəli şəxsin qəsd və ya kobud ehtiyatsızlıqla hüquqazidd olaraq fəaliyyət göstərməsidir. Adi ehtiyatsızlıq hallarında reqres iddia qaldırmaq imkanı mövjud deyil. Çünki dövlət təjribədə daha tez-tez rast gəlinən adi ehtiyatsızlıq hallarında da vəzifəli şəxsə qarşı reqres iddia qaldırmaq imkanına malik olsaydı, onda ola bilsin ki, vəzifəli şəxslərin fəaliyyət göstərmək hazırlığına və qərar qəbul etmək həvəslərinə maneə yaradıla və bununla da idarəciliyin fəaliyyət göstərmək qabiliyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə ziyan vurula bilərdi.

---

⁷² 83.4 – 83.6-чым аддэлэр

⁷³ 89-чу мэддэниң өзү дэ МүлжиМечэллэј э кэндэршедир(мүг . ет, МүлжиМечэллэниң 1100-чү мэддэси).

⁷⁴ Мэддэ 90.2.

Qüvvədə olan qanunverijilikdə nəzərdə tutulmasına baxmayaraq⁷⁵, Azərbaycanın hüquq praktikasında inzibati orqanların məsuliyyəti elə də böyük rol oynamır. Çox güman ki, səbəb təkcə əhalinin hüquqi biliklərinin az olması deyil, eyni zamanda, ayrı-ayrı nazirliklərin və digər inzibati orqanların büdcələrində bunun üçün zəruri olan maliyyə vəsaitinin kifayət qədər nəzərdə tutulmamasıdır. Məhz buna görə müvafiq tələblərin icrası mümkün deyil. Lakin bu heç də o demək deyildir ki, büdcə planında bununla əlaqədar yol verilmiş səhvlər dövləti mövjud qanunlara bağlılıqdan və bununla da hüquqazidd inzibati fəaliyyətə görə məsuliyyət daşımaqdan azad edə bilər. Əgər bu belə olsaydı, onda işlə hakimiyyəti çox sadə qaydada qanunveriji hakimiyyətin onun üçün müəyyən etdiyi vəzifələrdən yan qaça bilərdi ki, bu da şübhəsiz, konstitusiyaya zidd olardı.

VI. Nəticə

Bu vəsaitdə Azərbaycanda yeni inzibati hüququn əsasları barədə məsələlər əksini tapmışdır. Bu yerdə inzibati hüququn qanunçuluq, bərabərlik, etimad hüququnun qorunması, mütənasiblik və s. kimi ümumi prinsiplərinin əhəmiyyəti bir daha vurğulanmalıdır. Bu prinsiplər vətəndaşla dövlət arasında hüquqi dövlət prinsiplərinə söykənəyək gələcək münasibətlərin əsasını təşkil edir. Lakin bu prinsiplər tam mənada o vaxt işləyə bilər ki, onlara riayət edilməsi inzibati orqanlar tərəfindən təbii qarşılanmalı bir məsələ kimi qəbul olunsun. Yalnız bu halda vətəndaşların idarəçiliyə zəruri etimadı formalaşsın və bütün iştirakçılar üçün hüquqi təminat yarana bilər.

Yəqin ki, yeni hüququn tətbiqi zamanı yalnız məhkəmələr tərəfindən aydınlaşdırıla biləcək çoxlu məsələlər meydana çıxacaqdır. Lakin bu, yeni qaydaların heç də sual altına qoyulması deyil, sadəcə olaraq yeni məjəllələşdirmə işlərinin aparılması zamanı daim ortaya çıxan bir problemdir. Bu, xüsusilə, yeni qanunların əvvəlki qanunlardan köklü şəkildə fərqləndiyi hallara aiddir. Mübahisəli məsələlərin yalnız məhkəmə tərəfindən aydınlaşdırılması və inzibati orqanlar tərəfindən vətəndaşların etibar edə biləcəyi inzibati praktikanın inkişaf etdirilməsi vasitəsilə inzibati hüquq Azərbaycanda uzun müddət fəaliyyət göstərmək qabiliyyətinə malik janlı bir hüquq sahəsinə və hüquqi dövlət qaydasının mühüm tərkib ünsürünə çevriləcəkdir.

---

⁷⁵ Мүлжи Мəчəлəнин 1100-чү м адрəси

Yaxın gələjəkdə parlamentin mümkün qədər tez bir vaxt ərzində inzibati hüququn müxtəlif sahələrinə dair yeni maddi qanunlar qəbul etməsi çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir (məsələn, vətəndaşlar və dövlətin hüquq və vəzifələrini konkret müəyyən edən tikinti və polis haqqında qanunlar). Çünki «İnzibati ijraat haqqında» Qanun hüquqi dövlətə uyğun inzibati ijraatın yalnız formal şərtlərini müəyyən edir. Lakin o, yalnız inzibati orqanların fəaliyyətinin vətəndaşların həyatına aid olduğu çoxlu sahələri tənzimləyən maddi hüquq normaları ilə birlikdə effektiv təsirə malik ola bilər. Əks halda, «İnzibati ijraat haqqında» Qanunun normaları praktiki faydası olmayan boş bir «qaba» çevrilərdi. Deyilənlər İnzibati-Prosessual Məjəlləyə də aiddir. Çünki inzibati orqanların qərarlarının məhkəmə tərəfindən yoxlanılması yalnız o zaman səmərəli ola bilər ki, hakimlər bu qərarlara maddi qanunun müddəaları əsasında qiymət verə bilsinlər.

Nəticədə, bu mənada təkmilləşdirilmiş inzibati hüquq Azərbaycanın inzibati orqanlarında bütün idarəçilik sahələri üzrə qəbul olunmuş qərarları daha proqnozlaşdırıla bilən və daha şəffaf edəcək, korrupsiyaya qarşı mübarizədə mühüm rol oynayacaq və nəhayət, fiziki və hüquqi şəxslər üçün hüquqi təminatın daha da yaxşılaşması ilə ölkənin iqtisadi inkişafına da təkan verəcəkdir.